

ПРЕДМЕТ АГРАРНОГО ПРАВА ЯК КОМПЛЕКСНОЇ ГАЛУЗІ ПРАВА

ЛІТОШЕНКО Олена Святославівна,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
правового регулювання економіки ДВНЗ
«Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана»*

Аграрне право є однією із складових частин системи права України. Це – порівняно молода галузь в системі права, що сформувалася лише у 70-х рр. минулого століття внаслідок об'єднання в єдиний комплекс правових норм, які регулювали суспільні відносини в колгоспах, державних сільськогосподарських підприємствах, інших сільськогосподарських виробничих структурах, що існували на той час. Як справедливо зазначають дослідники, комплексні галузі права містять як норми фундаментальних галузей – цивільного, адміністративного, кримінального тощо, при цьому істотно їх спеціалізуючи, так і свої власні галузеві норми, які створюють їх базу [1, с. 6-7].

На думку науковців, аграрне право є приватно-публічною галуззю права, що виражає як інтереси держави у веденні ефективного сільськогосподарського виробництва, так і інтереси окремих аграрних товаровиробників в одержанні відповідної сільськогосподарської продукції [2, с. 44; 3, с. 15-16].

На сьогоднішній день в літературі склалася переважаюча думка, що аграрне право – це комплексна, інтегрована і спеціалізована галузь права, яка включає у себе правові норми, що регулюють аграрні відносини у сфері виробничої та пов'язаної із нею сільськогосподарської діяльності під час використання земель сільськогосподарського призначення різними аграрними суб'єктами [1, с. 8; 4, с. 12].

Комплексність аграрного права означає, що частина його норм – похідні від норм основних профільних галузей права: цивільного, адміністративного, трудового, земельного та інших. Тому в системі аграрного права є норми, які регулюють майнові, трудові, земельні, управлінські та інші відносини.

Спеціалізованість аграрного права означає, що норми основних профільних галузей не механічно переносяться до його складу, а зазнають певної аграрної спеціалізації, внаслідок цього вони стають аграрно-майновими, аграрно-трудовими, аграрно-управлінськими тощо.

Інтегрованість аграрного права означає єдине або однотипне правове регулювання відносин різноманітних аграрних суб'єктів: фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів, особистих селянських господарств, приватних, державних та комунальних аграрних підприємств тощо. Підставами для єдиного правового регулювання аграрних відносин цих суб'єктів є використання земель сільськогосподарського призначення для виробництва сільськогосподарської продукції.

Окремі науковці визначають ще одну специфічну рису аграрного права – відповідність окремій галузі економіки – агропромислового комплексу [1, с. 8].

Головним критерієм виділення аграрного права в самостійну галузь права є наявність спеціального, особливого предмета правового регулювання [5, с. 125-126]. Предметом аграрного права, як і будь-якої іншої галузі права, є певне коло суспільних відносин, що регулюються його нормами.

Переважає більшість дослідників одна думка, що предметом аграрного

права є сукупність комплексних, інтегрованих і спеціалізованих суспільних аграрних відносин, які за своїм змістом є земельними, трудовими, майновими та організаційно-управлінськими та які функціонують у сфері здійснення аграрними суб'єктами сільськогосподарської виробничої та пов'язаної з нею іншої діяльності [1, с. 12; 2, с. 48; 6, с. 3].

Як вчені-юристи [1, с. 10; 2, с. 48], так і дослідники-економісти [7, с. 5] погоджуються, що базовими в системі аграрних відносин є земельні відносини щодо використання земель сільськогосподарського призначення. Тільки у сільськогосподарському виробництві земля є не лише просторовим базисом формування і функціонування продуктивних сил, а й засобом виробництва, причому виступає водночас як знаряддя праці та як предмет праці. Але, якщо земельне право регулює правовий режим усіх категорій земель, у тому числі – земель сільськогосподарського призначення, то аграрне право – лише правовий режим земель сільськогосподарського призначення. При цьому норми земельного права є загальними положеннями, вихідними засадами, які дістають специфічний розвиток у нормах аграрного права, що регулюють господарсько-виробничу діяльність, пов'язану з раціональним використанням сільськогосподарських земель різними аграрними суб'єктами.

Із земельно-правовими тісно пов'язані і майнові аграрні відносини. Приватна власність зробила можливим виникнення нових суб'єктів аграрних відносин, зокрема, виникли та набрали розвитку фермерські господарства, сільськогосподарські кооперативи, особисті селянські господарства, приватні аграрні підприємства тощо. До того ж, змінився правовий режим майна суб'єктів аграрного господарювання та майнові відносини всередині них (право приватної власності на пай у сільськогосподарському кооперативі, на землю та інше майно у фермерському чи особистому селянському господарстві тощо).

Складовою предмета аграрного права виступають аграрні трудові відносини. Ст. 3 Кодексу законів про працю України встановлює, що особливості праці членів сільськогосподарських підприємств визначаються законодавством та їх статутами (якщо загальна мінімальна межа працездатності встановлена у віці 15 років, то спеціальним аграрним законодавством для фермерського господарства визначено найменший працездатний вік у 14 років).

До предмета аграрного права належать також організаційні та управлінські відносини, які можуть мати як внутрішній, так і зовнішній характер. Якщо до внутрішніх організаційно-управлінських відносин належать відносини щодо управління сільськогосподарськими кооперативами різних видів, фермерськими господарствами, сільськогосподарськими державними та приватними підприємствами тощо, то зовнішні організаційно-управлінські відносини стосуються державного управління у відповідній галузі економіки.

Подібна неоднорідність предмета аграрного права пояснюється тим, що комплексна галузь права охоплює первинні норми інших, фундаментальних галузей, спеціалізуючи їх відповідно до власної специфіки. На думку О.О. Погрібного, незважаючи на такий поліструктурний склад норм комплексних, спеціалізованих та інтегрованих галузей права, яким є аграрне право, воно все ж складає системну цілісну сукупність правових норм. Остання здебільшого зумовлена специфікою єдиної сфери виробництва сільськогосподарської продукції. Саме цим чинником визначається єдина предметно-змістова спрямованість норм аграрного права та їх спеціалізований характер [1, с. 9].

Таким чином, вбачається, що предмет аграрного права становлять різні за змістом і галузевою приналежністю суспільні відносини, об'єднані існуванням у сфері

сільськогосподарського виробництва чи суміжної діяльності, що, у свою чергу, зумовлює комплексний характер галузі аграрного права.

Список використаних джерел:

1. Погрібний О.О. Аграрне право України: підручник. Київ, 2007. 448 с.
2. Єрмоленко В.М., Гафурова О.В., Гребенюк М.В. Аграрне право України: підручник. Київ, 2010. 610 с.
3. Уркевич В.Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: монографія. Харків, 2007. 496 с.
4. Янчук В.З., Андрейцев В.І., Василюк С.Ф. Аграрне право України: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ, 2000. 720 с.
5. Копейчиков В.В. Теорія держави і права: навч. посібник. Київ, 1995. 190 с.
6. Жушман В.П. Аграрне право та законодавство України: Навчально-практичний посібник. Харків, 2004. 688 с.
7. Майовець Є.Й. Теорія аграрних відносин. Київ, 2005. 276 с.

